

PREFAȚĂ

Când Dickens a început să scrie *Marile speranțe*, nu știa cum avea să se încheie povestea întâmplărilor lui Philip Pirrip, cunoscut sub numele de Pip. Inițial, avea de gând să publice o scurtă povestire, dar, încetul cu încetul, ideea a prins contururi mai precise și el s-a hotărât să tipărească scrierea în foiletoane săptămânale, așa cum făcuse de atâtea ori până atunci. Așa încât în decembrie 1860 cititorii săi fideli l-au întâlnit, în paginile revistei *All the Year Round*, pe eroul noului roman al scriitorului pe care îl admirau și îl iubeau atâta. Revista însăși își avea povestea ei și reprezenta un moment semnificativ al biografiei lui Dickens: el începuse s-o tipărească în primăvara lui 1859, în urma rupturii cu editorii săi, care, și de data aceasta, se arătaseră peste măsură de lacomi.

Scriitorul traversa pe atunci o perioadă tristă a vieții: după mulți ani de neînțelegeri, se despărțise de soție. Cărțile publicate de el în anii '50 reflectau o stare de spirit sumbră: începând din 1854, când apăruse romanul *Țîmpuri grele*, cititorii nu mai regăseau în scrierile sale nici finalurile pline de optimism, nici figura bogătaşului „bun” sau „convertit la generozitate”, personaj atât de obișnuit în romanele și în povestirile lui. Amărăciunile din viața personală se adăugau gravelor dezamăgiri pe care, asemenea multor intelectuali englezi de pe atunci, le trăia Dickens după eșecul mișcării chartiste: reformele politice cerute de aceasta — uneori cu violență — fuseseră respinse. Romanele dickensiene scrise în acei ani, în climatul apăsător al începuturilor epocii victoriene, i-au prilejuit lui Macaulay să-l definească pe scriitor ca pe un „socialist înnegurat”. Iar lui Ruskin, una dintre personalitățile cele mai influente de pe atunci, să scrie: „toate romanele lui Dickens, dar mai ales *Țîmpuri grele*, vor trebui cercetate cu o privire atentă și nepărtinitoare de oricine este interesat de

chestiunile sociale.”¹ În schimb, cercurile conservatoare au reacționat cu energie împotriva noii viziuni din cărțile dickensiene: celebra *The Edinburgh Review*, de pildă (adversara de odinioară a lui Shelley și Byron), îi reproșa scriitorului tonul critic pe care îl căpătau comentariile privitoare la justiție și la instituțiile administrației guvernamentale.²

Dickens trecea și printr-o criză de creație, însoțită de mari dificultăți materiale, ceea ce l-a silit să înceapă lungi și obositoare turnee de lecturi din propria operă. Așa se și explică pauza de mai bine de trei ani care a intervenit în publicarea unor opere noi, după apariția *Timpurilor grele*, în 1854. *Micuța Dorrit*, apărută în 1857, a fost departe de a reprezenta un succes. A urmat, în 1859, *Povestea celor două orașe*, publicată în primele numere ale noii sale reviste, *All the Year Round*; inspirată din evenimentele Revoluției Franceze de la 1789, intriga este totuși complicată, iar evenimentele care ar fi trebuit să constituie axa însăși a acțiunii se pierd sub povara detaliilor puțin semnificative; mai mult, finalul melodramatic ce reînvie străvechiul *qui-pro-quo* face ca această incursiune în istorie să fie neconvingătoare. Dar referirile la aristocrația engleză și la aversiunea ei orgolioasă față de revoluție stârnesc vehemente proteste ale presei conservatoare: „Dickens pune Franța și Anglia pe aceeași treaptă, scria indignată *The Saturday Review*. El găsește o plăcere bizară în a atrage atenția asupra greșelilor strămoșilor noștri, care sunt și ai săi, asupra faptelor lor vrednice de osândă. Cu alte cuvinte, după cum susține el, strămoșii erau cruzi, fanatici, nedrepti și se lăsau conduși de un guvern incapabil”.³

După încheierea *Poveștii celor două orașe*, al cărei ecou nu a fost pe măsura speranțelor lui, Dickens a început să publice o serie de schițe, cuprinse sub titlul *Voiajorul necomercial*; lecturile publice nu-i lăsau timpul să scrie, așa cum ar fi dorit, un roman. Și cum s-a dovedit că

¹ Cf. G.D. Klingopulos, în *The Pelican Guide of English Literature*, Boris Ford (ed.), vol. VI, Harmondsworth, 1966, p. 38.

² Vezi Edmund Wilson, *The Wound and the Bow*, Boston, 1982, p. 113 (prima ediție — 1941).

³ Cf. *idem*, p. 114.

doreau și cititorii; scăderea bruscă a tirajului revistei îl sperie și se gândește totuși la o scriere de felul celor care avuseseră parte până atunci de o primire atât de favorabilă din partea publicului. S-ar putea ca acesta să fie adevăratul motiv al transformării povestirii plănuită în toamna lui 1860 în romanul *Marile speranțe*.

Titlul însuși cuprindea o ironie amară. Majoritatea personajelor se nutresc cu speranțe irealizabile, zdrobite de legile aspre, neîndurătoare ce cârmuiau societatea. Toate aceste speranțe se leagă, într-un fel sau altul, de dorința înavuțirii, mutilând sufletele. Era o temă pe care o dezvolta, în ansamblul ei, literatura epocii victoriene. Istoria senzațională a vieții a lui Pip constituia, pentru Dickens, un argument pentru a demonstra modul în care, într-o lume unde banul era idolatrizat, unde valoarea era calculată în funcție de acest etalon, averea altera sensibilitățile cele mai pure. Când devine bogat, Pip se îndepartează de vechii lui prieteni săraci și capătă o optică deformantă cu care apreciază oamenii și întâmplările.

Ironia destinului face ca averea (și, prin urmare, rangul social) să-i fi fost dăruită de un fost ocnaș. Descoperind că misteriosul binefăcător e ocnașul a cărui figură se asociază în mintea lui cu una dintre cele mai întunecate amintiri din anii copilăriei, simte cum în suflet s-a produs o prăbușire tragică. Pentru el, banii lui Magwitch sunt „murdari” și nu pot face un gentleman. Pip nu înțelesese că, într-o lume unde banul e scop în sine, el e, aproape întotdeauna, într-un fel sau altul, „murdar”. Chiar dacă — așa cum sperase atâta vreme — binefăcătoarea lui ar fi fost ciudata domnișoară Havisham, banii ei nu ar fi izbutit decât să-l transforme într-o făptură orgolioasă și egoistă, așa cum erau mai toți ceilalți gentlemeni din acea înaltă societate care îl atrăgea ca un miraj. Lăcomia de bani pune în primejdie demnitatea umană: neamurile domnișoarei Havisham se suspectează reciproc tot timpul și cad în grotesc; negustorul Pumblechook, rudă apropiată a lui Pecksniff, cel care se purtase cândva rău cu micul orfan, se pleacă umil dinaintea viitorului gentleman, pentru ca apoi, când marile speranțe ale lui Pip se spulberă, să-l trateze din nou cu un dispreț pe care nici nu-și dă osteneala să-l ascundă.

Ca și Jean Valjean — pe care îl precede cu câțiva ani —, Magwitch este o victimă a justiției oarbe. Asemenea eroului lui Hugo, el a fost

condamnat pe nedrept și nici după ce s-a întors la o viață pe deplin onorabilă nu e cruțat, fiind urmărit în continuare de poliție. Amândoi, și Abel Magwitch, și Jean Valjean, iau sub protecția lor un copil orfan — pe Pip, pe Cosette —, năzuind să-l ajute să-și croiască drum spre înalta societate. Amândoi au înțeles că societatea nu-i acceptă decât pe cei care au bani; față de săraci, e întotdeauna suspicioasă. Până și Wemmick, cel obsedat de obținerea unor „proprietăți portabile”, e zdrobit de prejudecățile unei lumi unde totul se câștigă prin tranzacția propriei conștiințe. Viața dublă a acestui funcționar „model”, blazat de relațiile de serviciu, dar gazdă îndatoritoare între zidurile „castelului” său caricatural, nu îi permite să-și dea seama că acest refugiu e o simplă amăgire.

Singurul personaj asupra căruia societatea nu poate acționa ca o forță distructivă e blajinul și inocentul Joe. Indiferent la bani și la titluri, el nu e atins de morbul dorinței de parvenire. Dar soluția preconizată de Dickens își dovedește aici naivitatea: Joe Gargery își află fericirea în munca onestă din micul lui atelier de provincie. El e, de fapt, unul dintre ultimii inadaptabili din romanele dickensiene, un romantic întârziat care e îngrozit de civilizația orașului și se regăsește numai în liniștea bucolică a satului. Ca și domnul Pocket, vărul domnișoarei Havisham, ca Micawber și Pickwick, ca atâția eroi ai lui Dickens și, mai presus decât toți, ca tatăl scriitorului (care le-a fost, măcar în parte, model), Joe impresionează nu numai prin marea lui generozitate, ci și prin stângăcia cu care se poartă în lume. Un idilism blajin, moștenit din tradiția romanului sentimentalist, luminează viața tihnită pe care Joe Gargery o duce în căsuța de la țară, alături de cea de-a doua soție a sa, Biddy cea bună, al cărei portret e desenat tot în culorile consacrate de sentimentalismul secolului al XVIII-lea.

Rădăcinile răului, sugerează însă scriitorul, nu trebuie căutate în temperamentul personajelor, ci în consecințele relațiilor lor cu o lume viciată căreia îi fac concesii. Astfel încât ceilalți, singuraticii cu suflet mare, oamenii faptelor bune, cum sunt Joe și Magwitch, rămân dezarmați în fața forțelor dezlănțuite ale societății. Figura protectorului bogat al celor sărmani, nelipsită în romanele de tinerețe ale lui Dickens, e compromisă în *Marile speranțe*. Avere și generozitatea recunoscătoare ale lui Magwitch nu îl pot ajuta pe Pip să devină un

om întreprinzător. Dimpotrivă, banii și convențiile înaltei societăți, cărora el aspiră să li se conformeze, îl moleșesc.

Dickens descoperă adevăratul chip al personajelor sale, falsificat de viața al cărei unic scop e câștigul. Uneori, deformarea e făcută cu bună știință, din dorința de a corespunde unui model impus de societate și care asigură prestigiul — ca în cazul lui Jiggers sau al lui Wemmick; alteori, ea exprimă reacția firească a unei ființe lovite care vrea să se răzbune pe lumea întreagă sau să-i ferească pe cei dragi de lovituri asemănătoare (domnișoara Havisham). Dar sunt și personaje falsificate de legile inumane ale societății (care îl modelează, de exemplu, pe Pip), acționând după cerințele tradiționale ce-i atribuie gentlemanului o altă viață sufletească decât a omului de rând. Întreaga intrigă a romanului se întemeiază pe acest joc tragic al aparențelor care se destramă pe rând, lăsând să se întrevadă, în cele din urmă, adevărata înfățișare a eroilor. Jiggers și Wemmick au învățat că, pentru ei, păstrarea aparențelor e obligatorie; ei își ascund cu grijă duioșia firească, existența din afara tenebrosului birou de avocatură. Problemele de conștiință sunt rezolvate în sensul unei complete separări a vieții de familie de cea profesională.

Domnișoara Havisham, această mireasă tragică izolată într-un fel de cavou fantastic, în care timpul s-a oprit, a fost inclusă de unii exegeți ai operei lui Dickens în categoria „monștrilor inocenți”¹. Esențial mi se pare însă că monstruozitatea vieții pe care o trăiește bătrâna domnișoară e rezultatul falsificării sentimentelor ei de către practica barbară a căsătoriilor din interes. Ea nu a nutrit niciodată dorința înavușirii, dar e zdrobită de pofta de bani a celor din jurul său: nimeni nu se poate salva, în această lume meschină, de loviturile pricinuite de lupta pentru bani. E greu de spus dacă domnișoara Havisham e cu adevărat inocentă. Împrejurările vieții i-au alterat candoarea și au transformat-o într-o făptură crudă și egoistă; mânată de dorința răzbunării, ea, care fugise de lumea lipsită de generozitate, încearcă să facă din fiica ei adoptivă o cochetă fără inimă. În cele din urmă, aparențele se risipesc și aici: domnișoara Havisham și Estella (personaj

¹ Vezi, de pildă, J. Hillis Miller, *Charles Dickens: the World of His Novels*, New York, 1958, p. 208.

pe care romancierul îl voise rece și enigmatic) își descoperă fondul de reală bunătate pe care Dickens crede că-l poate găsi în sufletul celor mai multe personaje ale sale.

Magwitch exprimă, de fapt, o idee favorită a scriitorului: toți oamenii au dreptul la partea lor de fericire. Ființa alungată de societate încearcă să-și răzbune destinul întunecat, făcând din cel pe care îl consideră fiul său adoptiv un adevărat gentleman. De altfel, Pip nu a fost niciodată indiferent la perspectivele ascensiunii sociale. El interpretează astfel inscripția de pe mormântul mamei sale: „vedeam în «soția celui de mai sus» o măgulitoare dovadă a ridicării tatălui meu către o lume mai bună”. În anii când trăiește sub supravegherea asprei sale surori, el visează la o viață mai ușoară. Aspirațiile sale sunt, fără doar și poate, firești. Dar viața, pe care el a privit-o dintr-un unghi greșit, îi retează elanurile; providențialul binefăcător nu izbutise decât în aparență să-l smulgă din lumea lipsită de orizont pe care Pip dorea cu disperare s-o părăsească. Himera unei vieți mai bune, ce-l ispitise încă din copilărie, dispare; Dickens pune în lumină un adevăr tragic, și anume că nimic nu poate duce la dărâmarea barierelor între castele ce alcătuiesc lumea lui Pip și cea a lui Magwitch.

Prin însăși structura lui concentrică, romanul sugerează dependența personajelor de același element central: banul. Firele narațiunii se strâng în mâna lui Jaggers, reprezentantul cinic al legii. El face legătura între justiția oarbă și cei care sunt doborâți de puterea ei, astfel încât cunoaște secretele tuturor celorlalte personaje, ascunse sub aparențe. În casa lui trăiește o femeie ce se dovedește a fi mama Estellei și soția lui Abel Magwitch. E avocatul domnișoarei Havisham și al lui Pip, dar și al nefericitului ocnaș. La rândul său, Magwitch se integrează în acțiunea centrală nu numai prin iubirea arătată lui Pip, ci și prin ura cu care îl urmărește pe Compeyson, gentlemanul criminal. Acesta, vinovat de nebunia calmă a domnișoarei Havisham, eroină într-un alt plan epic, încheie ciclul în centrul căruia se află Jaggers: aproape toate personajele cărții depind, într-un fel sau altul, de enigmaticul avocat. Evident, nu e prima dată când Dickens dezvăluie asemenea neașteptate identități pentru a satisface dorința publicului de a avea un final fericit al povestirii: cu un sfert de secol

mai devreme, cititorul afla, bucuros, de relațiile de rudenie, până atunci ascunse, între personajele din *Oliver Twist*.

E adevărat, coincidențele sunt prea numeroase și, la un moment dat, pot deveni obositoare. Din acest punct de vedere, Dickens se află încă sub influența romantismului: el creează o opoziție prea netă, aproape maniheistă, între personaje. Magwitch, omul care contrazice prin purtarea lui precedentele conformiste ale moralei burgheze, e opus lui Compeyson, un ticălos fără nici o scânteie de umanitate; Joe se opune lui Orlick; brutalul și greoiul Drummle, veselului Herbert Pocket, om de un desăvârșit caracter. Acest procedeu duce la monotonie în descrierea caracterelor. S-a observat, de altminteri, că personajele dickensiene aparțin câtorva categorii distincte, față de care atitudinea creatorului lor e categorică. În primul grup sunt incluși eroii complet pozitivi, de obicei tineri, nealterați de societate; Joe, Bidly, Herbert sunt tratați cu un umor binevoitor și cu o anume duioșie. E drept că uneori umorul atinge granițele șarjei și personajele devin, pentru un timp, ridicole (momentul vizitei lui Joe la Pip e un exemplu adesea citat). Dar duioșia nu lipsește niciodată din portretele acestor eroi: stângăcia lui Joe, sinceritatea explozivă a lui Herbert pot fi hazlii, dar nu se transformă niciodată în obiect de satiră. Și mai sunt, evident, copiii; rareori li se întâmplă, în romanele lui Dickens, să aibă parte de o copilărie liniștită: sunt orfani, ca Pip, părinții lor sunt săraci și întemnițați în închisoarea pentru datornici, ca David Copperfield (micuța Dorrit se naște într-o asemenea închisoare, la Marshalsea) sau nu și-au cunoscut părinții și rătăcesc singuri prin lume, exploatați de o bandă de pungăși, ca Oliver Twist. Sau trăiesc asemenea micilor școlari din instituția unde Nicholas Nickleby e pedagog și al cărei patron, detestabilul Wackford Squeers, îi înfometează și-i supune unui regim neomenos. Nevinovați care cunosc infernul înainte de vreme, stârnind numai mila, niciodată hazul.

Satira e rezervată înfățișării figurilor negative. Adesea complet negative. Care, în *Marile speranțe*, nu mai sunt readuse la sentimente umane, ca domnul Scrooge din *Colindă de Crăciun*; lor nu li se arată nici o vedenie care să le înfățișeze calea izbăvirii de rău. Chiar și înfățișarea exterioară a unui Pumblechook, Drummle sau Compeyson

e grăitoare pentru atitudinea scriitorului față de ei: el îi urăște și îi disprețuiește și nu crede că ar trebui să-și ascundă sentimentele. Ucigașii de tipul lui Compeyson, ipocriții ca Pumblehook, filistinii ca toate rudele domnișoarei Havisham, toți sunt pictați într-o pastă densă.

Și, în sfârșit, excentricii, oameni ciudați cărora le sunt indiferente normele convenționale ale comportării. Personaje în general burlești, ascunzând un puternic fond uman, ei sunt tratați cu un umor blajin și cu un surâs înțelegător (portretele familiei lui Matthew Pocket prevestesc tehnica lui Lewis Carroll din *Alice în Țara Minunilor*, dar nu au aceeași fantezie frenetică).

În august 1861, *All the Year Round* publica ultimul fascicul al *Marilor speranțe*. Un fundal deprimant: domnișoara Havisham murise în incendiul care mistuise salonul încărcat cu prăfuitele amintiri ale nefericirii ei, Estella se măritase cu bătăranul Drummle, care se purta cu ea cu o neînchipuită vulgaritate, iar Pip, rămas singur, găsisese alinare în casa lui Joe și a soției sale. Învățase, din toate experiențele lui dureroase, mângâierea umilinței creștine. Dar gândul la Estella, de care era acum despărțit pentru totdeauna, îl săgeta, rănindu-i inima.

Și atunci a intervenit prietenul lui Dickens, Edward Bulwer Lytton, el însuși un scriitor de mare succes. Lytton i-a demonstrat autorului *Marilor speranțe* că un asemenea final e nedrept cu cei doi tineri pe care acțiunea romanului îi prezentase ca pe niște fapte cinstite, vrednice de un destin care să le răsplătească multele suferințe. Și mai erau și cititorii: și ei meritau să se bucure împreună cu eroii pe care Dickens îi învățase să-i îndrăgească. Și, ascultându-și prietenul, a schimbat finalul: Drummle moare, așa încât Estella se poate mărita cu Pip, spre marea mulțumire a cititorilor...

Un final melodramatic care e însă doar un detaliu într-o construcție narativă de mare coerență. Descoperirea treptată a valorilor existenței, de-a lungul experiențelor sale, face din Pip unul dintre cei mai complecși eroi dickensieni și din *Marile speranțe* romanul cel mai solid construit dintre toate cărțile de succes ale lui Charles Dickens. O operă unde diversele etape ale „marilor speranțe” trăite de Pip capătă un profund înțeles autobiografic, pentru că, urmărind atenți

povestea rostită de erou, deslușim vibrații ale glasului lui Dickens, amintindu-și propriile întâmplări și speranțe, și care acceptase, poate, modificarea finalului pentru că, obosit și dezamăgit, avea și el nevoie de o speranță care să-i lumineze ultimii ani ai vieții. Romanul a apărut în volum în 1861, iar autorul va muri peste nouă ani, după ce va mai scrie o singură carte — *Prietenul nostru comun*, în 1864–1865 — și va lăsa pe masa de lucru o alta, neterminată. Cu *Marile speranțe* se încheie o perioadă dramatică din viața lui Dickens și, probabil, din istoria romanului britanic.

Dan Grigorescu

TABEL CRONOLOGIC

- 1812** Se naște pe 7 februarie, în Landport, Charles John Huffam Dickens, al doilea născut în familia lui John și Elizabeth Dickens.
- 1814** John Dickens abandonează postul de funcționar din Portsmouth, iar familia se mută în Chatham.
- 1822** Familia se instalează în Camden, Londra. Charles își începe aici educația. John Dickens nu reușește să își întrețină familia, iar acumularea datoriilor duce la întemnițarea lui în 1824.
- 1824** Fiind cel mai vârstnic dintre copiii familiei Dickens, Charles este nevoit să abandoneze școala pentru a-și întreține familia. Se angajează ca muncitor la Warren's Blacking Factory. Această experiență se va reflecta în paginile romanului *Micuța Dorrit* (1857).
La șase luni după închiderea sa în închisoarea Marshalsea, John Dickens primește o moștenire neașteptată. Dificultățile financiare ale familiei iau sfârșit. Charles își reia educația la Wellington House Academy.
- 1827** Lucrează ca funcționar într-o firmă de avocatură.
- 1828** Devine reporter. Scrie relatări de la procese, apoi de la dezbaterile Parlamentului.
- 1833** Sub pseudonimul Boz, Charles Dickens începe să publice povestiri în *Monthly Magazine*, *Morning Chronicle* și *Evening Chronicle*.
- 1836** Povestirile sale sunt publicate în volum, iar editorul lui, William Hall, îi propune să publice în foiletoane lunare. Astfel apar *Documentele postume ale Clubului Pickwick* (1837), apoi *Oliver Twist*, publicat în *Bentley's Miscellany* (1837–1838) și *Nicholas Nickleby* (1838–1839). Dickens devine cel mai popular scriitor britanic și în următorii ani publică *Magazinul de antichități* (1840–1841), *Barnaby Rudge* (1841), *Martin Chuzzlewit* (1843–1844) și *Colindă de Crăciun* (1843).
- 1844–1845** Dickens trăiește în Italia, Elveția și la Paris.

- 1846 Implicându-se în problemele sociale ale epocii, Dickens devine redactor-șef al ziarului *Daily News*. Întrucât publicația nu are succes, Dickens demisionează în 1850.
În paralel, lucrează la romanele sale: *David Copperfield* (1849–1950), *Casa umbrelor* (1852–1853).
- 1850 Apare hebdomadarul *Household Words*, editat de Dickens. Pentru a-i spori popularitatea, Dickens include, pe lângă știri și comentarii politice, povestiri și anecdote. *Household Words* își va înceta apariția în 1859, din cauza conflictului dintre Dickens și proprietarii publicației.
- 1858 Începe o serie de turnee de lecturi publice în Statele Unite ale Americii și Anglia pe care o va continua până în 1868.
- 1859 Editează *All the Year Round*, publicație care pune un accent mai apăsător pe literatură. Aici apar, în foileton, *Povestea celor două orașe* (1859) și *Marile speranțe* (1860–1861).
- 1870 Pe 9 iunie 1870, Charles Dickens se stinge din viață în locuința sa din Gadshill Place, în regiunea Kent. Romanul neterminat *Misterul lui Edwin Drood* vede lumina tiparului în același an.

CAPITOLUL I

NUMELE MEU DE FAMILIE, după tată, fiind Pirrip, iar numele meu de botez fiind Philip, limba mea de copil mic n-a reușit să pronunțe din acestea două nimic mai mult și mai deslușit decât Pip. Și, pentru că eu îmi ziceam Pip, tot Pip mi-au zis și ceilalți.

Dacă spun că Pirrip este numele de familie al tatălui meu, îmi întemeiez afirmația pe piatra lui de mormânt și pe spusele surorii mele — doamna Joe Gargery, măritată cu fierarul. Cum nu mi-am văzut niciodată tatăl sau mama, nici vreun portret al vreunuia dintre ei (căci au trăit cu mult înainte de a apărea fotografia), mi-am închipuit înfățișarea lor, fără să-mi dau seama de ce, după cum arătau pietrele lor de mormânt. Forma literelor de pe piatra tatălui meu mi-a sădit în minte ciudata convingere că fusese un bărbat solid, îndesat, cu părul negru și creț. După forma și rotunjimea literelor din inscripția „De asemenea, Georgiana, soția celui de mai sus”, am tras concluzia, cu judecata mea de copil, că mama fusese pistruiată și bolnăvicioasă. Cât despre cele cinci pietre micițe ca niște tăblițe de scris, fiecare de aproape un picior și jumătate lungime, înșiruite lângă mormântul lor, închinată amintirii celor cinci frați mai mici ai mei — care au renunțat foarte devreme să-și câștige dreptul la viață în lupta aceasta pe care o purtăm cu toții —, sunt și acum sub înrâurirea convingerii mele de atunci, păstrată cu sfințenie, că toți se născuseră întinși pe spate, cu mâinile în buzunarele pantalonilor și că nu și le scosese niciodată de-acolo, în puținul timp cât trăiseră.

Locuiam într-un ținut mlăștinos, la gurile unui râu, mai bine zis într-o buclă pe care o făcea acesta, la vreo douăzeci de mile depărtare de mare. Cred că am căpătat cea dintâi impresie foarte clară și cuprinzătoare despre cum stăteau lucrurile într-o

memorabilă după-amiază târzie și friguroasă. Atunci am descoperit, fără nici o urmă de îndoială, și că locul acela mohorât și năpădit de urzici era cimitirul; și că Philip Pirrip, răposat al acelei parohii, și, de asemenea, Georgiana, soția celui de mai sus, erau morți și îngropați; și că Alexander, Bartholomew, Abraham, Tobias și Roger, pruncii abia născuți ai celor dinainte, erau, de asemenea, morți și îngropați; și că șesul acela întunecat și sălbatic, de dincolo de cimitir, întretăiat de șanțuri, de valuri de pământ și de zăgazuri, pe care pășteau ici-colo cirezi de vite, era mlaștina; și că, dincolo de ea, linia plumburie de jos era râul; și că întinderea necunoscută de și mai departe dinspre care venea vântul, era marea; și că ghemotocul de carne care începuse să tremure și să se smiorcăie înfricoșat de toate acestea era Pip.

— Ține-ți gura! strigă o voce înfiorătoare și, în clipa următoare, un om sări în picioare dintre morminte, lângă portalul bisericii. Fără gălăgie, împelițatule mic, ori îți iau gâtul!

Era un om fioros, îmbrăcat în haine cenușii, grosolane, și cu un inel de fier greu la picior. Un om fără pălărie, cu încălțările scâlciate și cu o cârpă zdrențuită legată în jurul capului. Un om care se cufundase în apă, care se vârâse în noroi, care își zdrelise picioarele de pietre și se julise de cremene, care se înțepase în urzici și se sfâșiasse prin mărăcini; care șchiopăta și tremura, se holba la mine și mormăia; și ai cărui dinți clănțăneau când m-a apucat de bărbie.

— Oh! Nu-mi tăiați gâtul, domnule, m-am milogit eu îngrozit. Vă rog să n-o faceți, domnule!

— Ia s-auzim cum te cheamă! zise omul. Repejor!

— Pip, domnule.

— Înc-o dată, zise omul, holbându-se la mine. Dă-i drumul!

— Pip. Pip, domnule.

— Ia arată-ne unde stai, zise omul. Arată cu degetu'!

I-am arătat cu degetul unde se afla satul, care se vedea pe bucata netedă de țărni, printre arinii și copacii rețezați, la o milă sau ceva mai mult distanță de biserică.

După ce s-a uitat câteva clipe la mine, omul m-a întors cu capul în jos și cu picioarele în sus și mi-a golit buzunarele. Nu era

nimic în ele, în afară de o bucată de pâine. Când biserica reveni la poziția sa — căci omul fusese atât de iute și de puternic încât mi-o răsturnase cu susul în jos înaintea ochilor, de-i văzusem deodată turla sub picioarele mele — cum ziceam, când biserica reveni la poziția sa, m-am trezit așezat pe piatra înaltă a unui mormânt, tremurând, în vreme ce el îmi mânca bucata de pâine cu lăcomie.

— Mă, țacă, zise omul, lingându-și buzele, da' ce obraji bucălați ai!

Cred că într-adevăr erau bucălați, deși la vremea aceea eram prea scund pentru vârsta mea și pirpiriu.

— Afurisit să fiu dacă nu i-aș mânca, zise omul, clătinând amenințător din cap, și dacă nu tare-mi mai vine s-o fac!

Mi-am exprimat speranța, cu toată seriozitatea, că n-avea s-o facă și m-am încleștat și mai tare de piatra de mormânt pe care mă pusese, pe de-o parte, ca să mă țin și, pe de alta, ca să nu izbucnesc în plâns.

— Auzi, ia fii atent! zise omul. Unde-i mama ta?

— Colo, domnule! răspunsei.

El tresări, făcu grăbit vreo câțiva pași, apoi se opri și se uită peste umăr.

— Colo, domnule! îi explicai eu, timid. „De asemenea, Georgiana.” Aceea e mama mea.

— A! zise el, întorcându-se. Și cel lungit lângă mamă-ta este taică-tău?

— Da, domnule, răspunsei. El este, „răposat al acestei parohii”.

— Aha! mormăi el atunci, chibzuind. Și tu cu cine stai — presupunând că o să ți se facă hatârul să mai stai undeva, lucru pe care nu l-am hotărât încă?

— Cu sora mea, domnule... doamna Joe Gargery... nevasta lui Joe Gargery, fierarul, domnule.

— Fierar zici? făcu el și se uită în jos, la piciorul lui.

După ce-și plimbă de vreo câteva ori privirea încruntată de la piciorul lui la mine, veni mai aproape de piatra mormântului pe care stăteam, mă înșfăcă de mâini și mă înclină pe spate,

ținându-mă cât să nu cad, astfel încât ochii lui se uitau, și mai fioroși, în jos, către mine, iar ai mei se uitau neajutorați, în sus, către el.

— Auzi, ia fii atent! zise el. Se pune întrebarea dacă meriți să fii lăsat în viață. Tu știi ce-i aceea o pilă?

— Da, domnule.

— Dar haleală știi ce e?

— Da, domnule.

După fiecare întrebare, mă lăsa din ce în ce mai jos pe spate, ca să-mi sporească sentimentul de neajutorare și de primejdie.

— Să-mi aduci o pilă!

Mă lăsa mai jos.

— Și adu-mi niște haleală!

Mă lăsa și mai jos.

— Să-mi aduci și una, și alta!

Mă lăsa și mai jos.

— Că de nu, îți scot inima și ficiaii!

Mă lăsa și mai jos.

Eram speriat de moarte și atât de amețit, încât m-am agățat de el cu amândouă mâinile și i-am zis:

— Dacă ați fi atât de bun să mă lăsați să stau drept, domnule, poate nu mi-ar fi rău și aș înțelege mai limpede.

M-a îngrozit, lăsându-mă și mai pe spate și întorcându-mă iarăși cu capul în jos, încât văzui biserica făcând din nou o tumbă peste girueta ei. Apoi, mă ținu de brațe în poziție dreaptă, în vârful pietrei de mormânt, și continuă, cu aceste cuvinte înfricoșătoare:

— Să-mi aduci mâine, dis-de-diminează, pila și haleala. Mi-aduci și una și alta la fortul vechi de colo! Așa să faci, dar să nu îndrăznești să suflî vreo vorbă ori să dai vreun semn că ai fi văzut pe cineva ca mine sau pe oricine altcineva, și atunci o să te las în viață. Dacă dai greș ori te abați de la cuvântul meu în vreun fel oarecare, cât de puțin, atunci o să-ți smulg inima și ficiaii, o să ți le pun la frigare și o să ți le mănânc! Auzi, bagă de seamă că nu sunt singur, cum poate ai crezut. Colo, mai este un flăcău, care se ascunde cu mine, și, pe lângă flăcăul ăla, eu sunt

un înger. Flăcăul ăla aude ce-ți spun eu acuma. Flăcăul ăla are un fel al lui, tainic, de a pune mâna pe câte un băiețel, ca să-i ia inima și ficatții. Degeaba ar încerca un băiețel să se ascundă de flăcăul ăla. Băiețelul ar putea să încuie și ușa, ar putea să se vâre în pat, la căldurică, ar putea să se învelească și să-și tragă pătura peste cap, s-ar putea crede la adăpost și în siguranță, dar flăcăul ăla se va târî, încet-încetîșor, până va ajunge la el și îi va spinteca burta. Abia-abia de-l mai țin, acuma, pe flăcăul ăla să nu-ți facă vreun rău. Îmi vine tare greu să-l țin pe flăcăul ăla departe de măruntaiele tale. Ei, ce-ai de zis?

I-am spus că îi voi aduce pila și îi voi mai aduce și ce brumă de mâncare o să pot găsi și că voi veni să-l caut la fort, dis-de-diminează.

— Spune: Dumnezeu să mă trăsnească și să mor dacă n-am să fac așa! îmi ceru omul.

Am repetat întocmai cum mi-a cerut și el m-a lăsat pe pământ.

— Auzi, reluă el, să ții minte ce-ai jurat și să-l ții minte și pe flăcăul ăla! Acuma du-te acasă!

— Noapte bună, domnule! îngăimai eu.

— Cam așa ceva! zise el, aruncând o privire în jur, peste mlaștina umedă și rece. Mai bine așa fi o broască! Sau un țipar!

În același timp, își cuprinse cu mâinile trupul scuturat de tremur — ținându-se strâns, parcă pentru a nu se desface în bucăți — și o porni șchiopătând către zidul jos al bisericii. Urmărindu-l cu privirea în timp ce mergea, croindu-și drum printre urzicile și măcăcinii care mărgineau movilele înverzite, în ochii mei de copil părea că ocolește cu băgare de seamă mâinile morților ce se șteau din mormintele lor ca să-l prindă de gleznă și să-l tragă înăuntru.

Când ajunse la zidul bisericii, trecu dincolo, sărindu-l ca un om cu picioarele rebegite și țepene, apoi se răsuci în loc și mă căută din priviri. Văzându-l că se întoarce, m-am întors și eu mintenaș cu fața în direcția casei mele, fugind cât mă țineau picioarele. După vreo câteva clipe însă, mi-am aruncat ochii peste umăr și am văzut că pornise din nou către râu,

strângându-se în continuare în brațe, căutând, din pricina picioarelor lui rănite, să calce numai pe pietrele mari care erau presărate ici-colo prin mlaștină, ca să le folosească oamenilor la trecere, când ploua mult sau în timpul fluxului.

În clipa în care m-am oprit să mă uit după el, mlaștina se mai vedea doar ca o linie neagră, orizontală și lungă; râul închipuia o altă linie, dar nu la fel de lată, și nici la fel de neagră; iar cerul era și el brăzdat tot de lungi linii roșii, furioase, despărțite între ele de alte linii, negre. Pe malul râului abia mai deslușeam singurele două obiecte negre din tot peisajul, care păreau să stea în picioare; unul dintre acestea era fanalul după care se călăuzeau marinarii — ca un butoi fără doage înfipt în vârful de stâlp —, un obiect urât, privit de aproape; celălalt era o spânzurătoare cu niște lanțuri agățate de ea, în care atârnamea odinioară un pirat. Omul meu se îndrepta schiopătând către aceasta din urmă, de-ai fi zis că piratul înviase și se dăduse jos, iar acum se întorcea să se spânzure singur din nou. M-am simțit cumplit de îngrozit la acest gând. Iar când am văzut vitele ridicându-și capetele și privind lung în urma lui, m-am întrebat dacă nu gândeau și ele la fel. M-am uitat bine în jurul meu, încercând să-l descopăr pe flăcăul cel înspăimântător, dar n-am văzut nici urmă de el. Atunci, iarăși foarte speriat, am rupt-o la fugă spre casă, fără să mă mai opresc.

CAPITOLUL II

SORA MEA, DOAMNA JOE GARGER, era cu peste douăzeci de ani mai în vârstă decât mine și își câștigase o indiscutabilă reputație, în ochii ei și ai vecinilor, prin faptul că mă crescuse pe mine „pe palme”. Cum, pe vremea aceea, trebuia să aflu singur ce însemna această expresie și cum știam că avea o mână grea, stându-i în obicei să-o lase să cadă atât asupra bărbatului ei, cât și asupra mea, ajunsese la concluzia că Joe Gargery și cu mine eram, amândoi, crescuți pe palme.